

ГРАФИКАТА НА МОДЕРНАТА ДЕТСКА КНИГА

Композиционни предизвикателства, визуални ефекти, илюстративни подходи
 Лъчезар Георгиев

GRAPHICS OF THE MODERN CHILD BOOK

Composing challenges, visual effects, illustrative approaches

Lachezar Georgiev Georgiev

The study of Prof. Lachezar Georgiev Georgiev PhD, examines current issues related to the contemporary graphic design and the graphic composition of the children's book. The author gives a number of examples of European and Bulgarian book publishing for children.

It follows the modern graphic design of the children's book and the contemporary graphic solutions for its layout. Along with classical approaches to shaping, the study also provides examples of contemporary graphic solutions, attracting child's attention to: 3D children's books, the use of multimedia and new visual communication products (animation, comic book novel, movies, music, musical). The study also gives examples of American and Bulgarian publishing companies who make single specimens on demand for children with their participation and with the participation of their parents. The new role of digital printing for the development of modern children's book publishing is also noted.

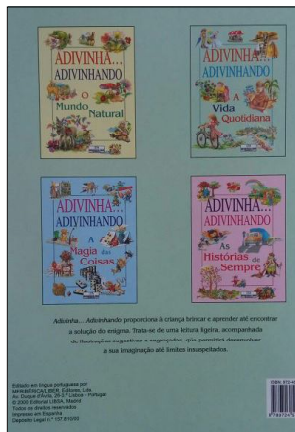
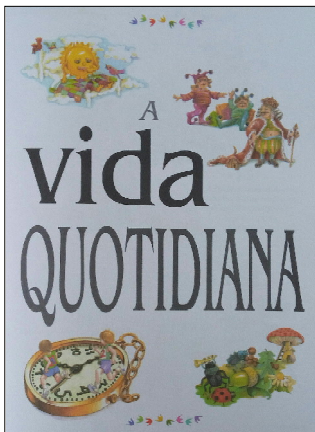
The study provides graphic examples of Spanish, Portuguese, English, Brazilian and Bulgarian publishing series for children, as well as examples of well-illustrated children's books. Among the examples given by Professor Lachezar Georgiev are the children's books of the world-famous Portuguese writer Josй Saramago.

Key words: children's book, graphic design, graphic composition, book publishing

1. От графичния проект към иновативните композиционни решения

Започвайки от проекта на оригинално поднесената обложка и корица, продължавайки с композирането на ефектно оформление в типографската специфика и илюстрирането на книжното тяло, съвременните дизайнери на издания за деца и тийнейджъри влагат все повече предизвикателни творчески решения, с които въвличат младия читател в страниците на изданието. Графичната композиция на детската книга в наши дни се характеризира с добре разчупени страници, ефектни цветни рисунки, фотографии, минипостери, колажи, атрактивни графични разтвори на лява-дясна страница. Наложилото се в практиката композиционно правило за изграждане на единство между добрата форма и адекватното графично съдържание върху страниците на книгата, поредицата, книжната серия повишава изискванията спрямо качеството на фотографското изображение, графичната рисунка, усъвършенстването на наборните и в много случаи – рисуваните от художника-илюстратор шрифтове. Въвеждането на иновации в експонацията на оригинала, възможността за бързо, качествено и безпроб-

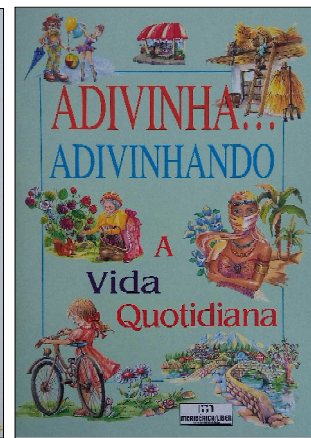
лемно прехвърляне върху цифрови файлове, намесата на дигитални устройства и системи в полиграфическата техника също влияе позитивно при крайната изработка на детското издание. Текстовият дизайн все повече се вплита в естествена органична връзка с многоканалността на визуалните елементи. Иновативно мислещите съвременни дизайнери онагледяват съвременното композиционно равнище на изданията за деца с класически графични подходи, какъвто е наложилният се *геометрично-диагонал* принцип за позициониране на илюстративния материал. Това е удобно за композиране на цветните рисунки в книги за деца до 6-годишна възраст, включващи кратки и достъпни за възприемане текстове. Пример за силни и ефектни композиционните решения, удачно съчетаващи вербални конструкции и илюстрации, е поредицата с гатанки „**Adivinha... Adivinhando**“ на испано-португалското издателство „LIBSA“ – Мадрид, в близко сътрудничество при португалоезичните издания с „MERIBÉRICA/LIBER“ – Лисабон¹. Форматът на поредицата е 19,5x26,5 см, за фонове на кориците се използват светлозелени, светлосини, светложълти и меки розови цветове, върху които цветните графични

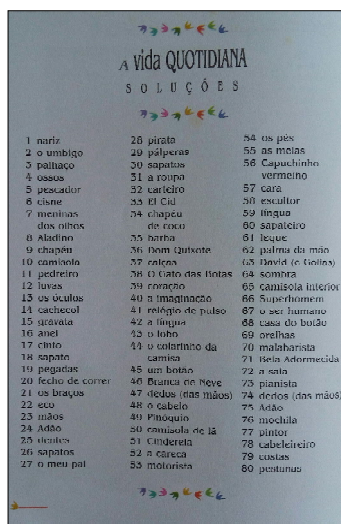
рисунки са диагонално позиционирани по вертикала, а в книжното тяло, също композирани с предимство по диагонала на лявадясна страница, илюстрациите и прилежащите към тях текстове сякаш плуват в бялото пространство. Горният колонтитул включва заглавието на съответната книжка от поредицата с цветна линия и миниатюрни птици в няколко цвята – такъв ефект създава например „A Vida Quotidiana“ (Ежедневието) от същата поредица². Дизайнерите *не са дали пагинация*; вместо поредното номериране на страниците самите 80 графично-вербални сцени са номерирани, а на последната страница са дадени с думи осемдесетте отговора за рисунките гатанки. В издателската поредицата кратките библиографски данни за изданието и издателя са изнесени на задния капак на корицата в съседство с бар-кода и ISBN. В книгите от „Adivinha...Adivinhando“ (Гатанка-Отгатване) е налице лаконичност на графичните изразни средства, спазени са

принципите на пропорциите и контраста, но заедно с това са изведени важни качества на композицията като еднородност, хармония, живост, приложение на достатъчно „въздух“ (бели пространства в общото книжно тяло).

Един от важните портали, през които прониква погледът на детския читател, е голяма снимка или рисунка в динамичен план, в близък кадър, с ефектни пропорции, прилагане на цветовете с въздействащи декоративни функции. Очите на детето се насочват към доминантната

фотография или илюстрация, особено ако е разположена вдясно на общото фолио от две страници, или само на дясна страница, но и в позиция да е центрирана като своеобразен вътрешен прозорец, ограден с текстово пространство. Фотографията или рисунката трябва да е експонирана с високо качество. *В цветовата палитра цветните снимки и рисунки се разполагат „на живо“, върху цялата страница,*

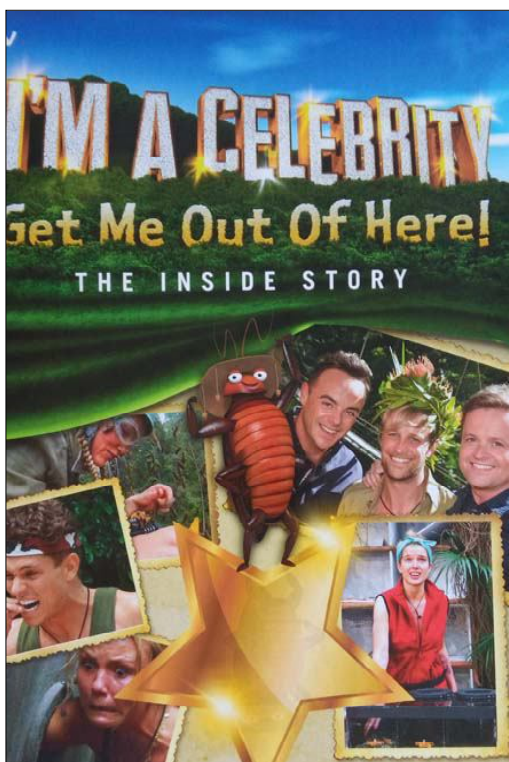

² Adivinha... Adivinhando, Editora da Universidade de Coimbra, 2008, 80 páginas, 12,00 € (ISBN 978-989-20-00000-0).

включително и върху белите полета – тенденция, характерна и за повечето детски издателски поредици и серии.

Ефектните цветни снимки в някои издания са удобен графичен заместител на рисунката. Предпочита се групиране в общо табло, придружени от неголям съпътстващ текст. Прилага се и наслагване на снимките, графична обработка и фотоколажи.

Вътрешните страници, когато са черно-бели, също използват комбинацията от динамична снимка, която не само да илюстрира, а по-скоро да допълва, да доразказва и по този начин допълнително да въздейства. Налице е *полифункционалност на графичните изображения, които въздействат върху детското съзнание, разширяват вербалните конструкции и формират динамични графични композиции с определени визуални ефекти както върху корицата, така и в книжното тяло.*

Впечатляващата книга „Аз съм знаменитост“ (I'm a celebrity) на издателство „Рендъм Хауз“⁴³ представя композиционно как при възможностите на многоцветната фотография, с помощта на модерните оформителски програми, може да се наслагват снимка върху снимка,

да се позиционират под наклон фотографии, да се изрязват елипсовидни изображения, да бъдат вграждани заглавия във фона на илюстрацията, да се групират няколко илюстративни материала – независимо дали са щрихови или плутонови оригинали, а сканирането с висока разделителна способност вече позволява все по-смели дизайнерски решения. Търси се екстремната фотография, редуването на симетрични-асиметрични композиции, използват се комбинации на по-общи и пейзажни снимки с динамични и кадрирани фотографии в близък план.

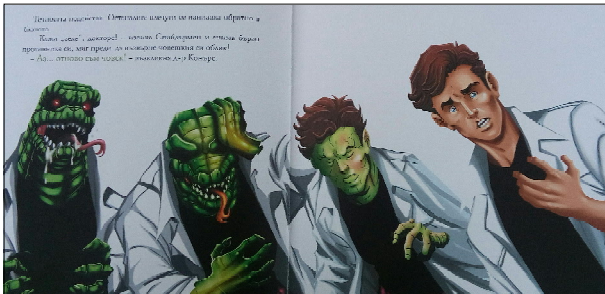
Както и при композицията на книгата, така и в широката жанрова палитра на съвременното детско списание се прилага *безфоновата илюстрацията* тип *тифец*. Тя е с отличен ефект при разчупването на големи текстови пространства. *Тифец-илюстрацията* се прилага като удачно оформителско средство в детски книги – енциклопедии и справочни издания за деца, където ролята на *плуващата* „във въздух“ рисунка или снимка, съпроводена с кратки текстове и изразителни, с по-голям кегел шрифтове, е от особено значение за общата композиция на книжното тяло.

Тифец се прилага още върху *фронтистиса на контратитула* (за изобразяване на портрети или рисунки-портрети в детски и юношески белетристични творби), но като че ли напоследък повече виждаме този тип оформителски подход и върху лицевата страна на корицата или върху нейния заден капак – премахва се фонът върху образа, върху групова фотография на няколко лица и по-рядко върху портретна снимка – освен традиционната портретна фотография „до кръста“ и тифец-илюстрация на автора в цял ръст, съпроводена от кратка анотация за характера и читателската ориентация на книгата, за самия детски писател и мястото му в литературния, в научния живот.

2. Българското книгоиздаване и графичните приноси на съвременната детска книга

В Marvel-комиксовата поредица на българското издателство „Прес“, отразяваща битката

между добро и зло на супер силни същества, са включени отлично илюстрирани и композирани книжки на квадратен формат 20,5x20,5 см: *Spider-man срещу Гущера*, *Spider-man срещу Зеления Гоблин*; *Wolverine срещу Сребърния самурай*; *Iron Man срещу Динамо*; *Iron Man срещу Мандарина*. Графичните частично тифецвани илюстрации (с отстранен фон на част от фигурите на героите и останалите странни същества, чудовища и пр.) се редуват с цветни фонове рисунки върху фон и с пробити бели букви на кратки текстове върху цветен фон (негативно обвърнати букви), елипсовидно кадрирани рисунки с достатъчно „въздух“, даващи динамика и живост на композицията, а худо-

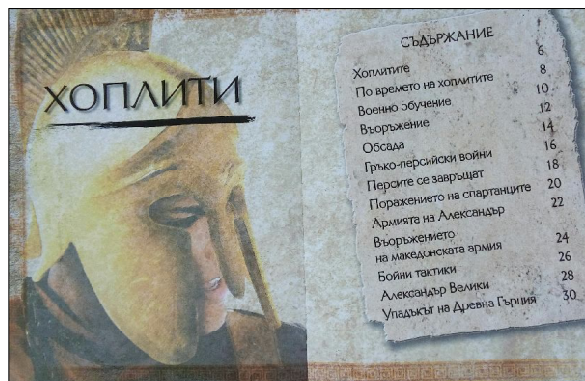
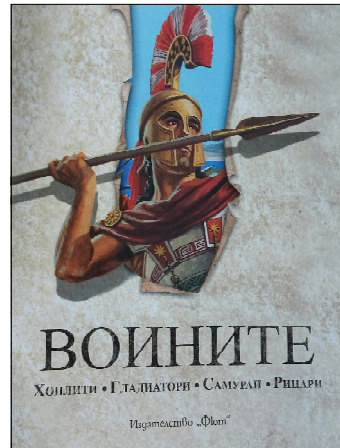

жествената графична концепция включва позициониране „на живо“ извън рамките на наборното поле и край на рисунката при самия обреза на книжното тяло на лява-дясна страница, придаващо неочаквани фентъзи ефекти върху детското въображение. Издателство „Прес“ в комиксовата поредица на *Марвел Оцвети и играй* предлага и находчиви книжки със супер герои, където детето може да оцветява, да решава загадки, да прониква в лабиринти, да решава кръстословици, да лепи фигури в книжното тяло. Детското въображение се среща с Iron Man, Captain America, The Avengers, Ultimate Spider-Man, а наред с това в сайта на онлайн-

книжарницата на издателството детето или родителят се запознава със събирателния образ – своеобразно портфолио на Марвел и на световната поредица, благодарение на визуално раздвижени образи, звукова илюстрация и изтъкване на лицеви корици на издания от сериите за любимите супер герои⁴.

В последните години в българското детско книгоиздаване навлязоха книги с обобщаващи исторически, географски, астрономически знания. Тези издания са композирани с лаконични прецизирани къси текстове за дадено събитие, личност, явление, при отлично използване на фотографии, рисунки, колажи, тифецвани снимки и рисунки, инфографики-карти, наслагване на графични прозорци върху фонове, при прилагане на позиционирани с наклон и подложки-фонове заглавия и с наклонено под ъгъл съдържание на съответното издание. Допълват се композиционно с речник и азбучен показалец. Голяма част от енциклопедиите и справочните издания за пораснали деца и тийнейджъри обаче са преводни заглавия на чуждестранни издателства, които отстъпват авторските и издателските права срещу съответния ангажимент за максимално графично доближаване с оригиналната публикация. Въпреки нарастващите изисквания и отговорности към композицията на преводната детска книга у нас, българските издатели проявяват завиден профе-

сионализъм при отразяване на оригиналното издание. Великолепен пример в тази посока дава справочното издание с исторически характер „Воините: Хоплити. Гладиатори. Самураи. Рицари” (2013) на издателство „Фю!”²⁵. Книгата се отличава с великолепно графично композиране на лаконични текстове, заглавия, орнаменти, едноцветни и многоцветни рисунки и снимки, прозорци с кратка допълнителна информация и позиционирана към нея илюстрация, свързани с темата на съответния раздел, и всичко върху допълнителни фонове и полутонови нюанси, бордюри, филигранни, инициали, флагов набор, разнообразие в ширината на

колоните, създаване на ритъм в текстовия дизайн с редуване на получерни, светли и курсивни шрифтове, заглавия, динамични спрямо статични рисунки и снимки; при това книгата е с твърда подвързия, на висококачествена хартия с вкарване на фин общ фон, напомнящ древен ръкопис. Използван е и дизайнерският принцип на хармонията и контраста, при редуване на светли и тъмни цветове, шрихови и полутонови илюстрации, малки и големи пропорции. Липсата на бели полета се запълва от достатъчно свободно пространство, в което илюстрациите и късите текстове сякаш плуват върху свободните неотпечатани територии на лява-дясна

страница в едно композиционно премерено, хармонично единство.

При *портретния фронтиспис* с фонова илюстрация (която може да е и репродукция на групов портрет с присъствие на автора в него) някои оформители връзват с помощта на съвременните издателски програми автора и заглавието, създавайки алюзия за пробити във фона букви, друг път наслагват тези водещи текстове в горната част на снимката, където обикновено има фоново пространство над експонирания образ. При *рисувания фронтиспис* в детските книги се предпочита излизане извън наборното поле и използването на белите полета *на живо*, което дори само в един цвят носи определен графичен ефект и привлича читателския поглед, още повече, че общата идея за монолитно, естетическо и ефектно звучене се проектира в *общо фолио*, обхващащо *контратитул и титул* (позициониране на лява-дясна страница, с включен фронтиспис вляво). Това води до неочаквано добри попадения, особено при използването и на растерови фонове, на рисуваните шрифтове и орнаменти. Прилага се и рамкирането със сюжетни илюстрации на кратък текст, което създава илюзията за старинен гоблен, в чийто оптичен център е самият текст със светли шрифтове. Илюстрациите, ограждащи цялостно или частично наратива, формират контраст, но същевременно внасят акценти на еднородност, хармония и определена естетичност в общата графична композиция⁶. Детските издания на издателство „Фюг“ в поредицата от девет книжки на автора и художник-илюстратор Свен Нордквист „*Петсън и котараче-*

то Финдъс“ (превод Екатерина Латева) създава впечатляваща еднородност и хармония между рисуван текст и илюстрация, за която са използвани разнообразни композиционни позиции върху лява-дясна страница с флагов набор (ляво равнение), с малък отстъп за нов ред (3мм) и илюстрации, които напомнят приказни картини в света на дядо Петсън, котето Финдъс и обитателите на малката домашна ферма. Използва се *бордюрно ограждане* на кратките текстове със сюжетно свързани рисун-

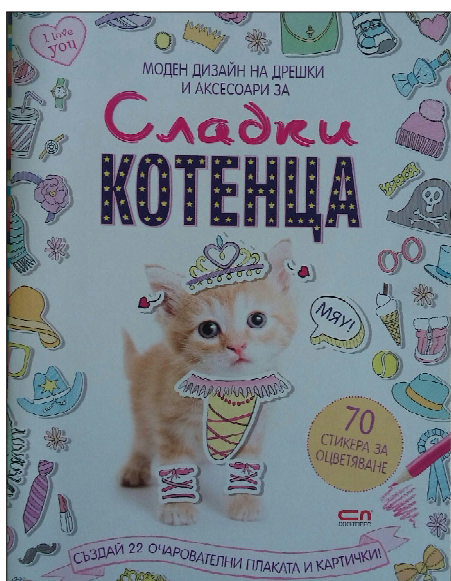

ки, в които се добавя текстът на автора със светли шрифтове. При това Свен Нордквист използва *дъговидни заглавни комплекси* с йерархично степенувани в низходяща градация получерни шрифтове за корицата и титула на някои от книжките⁷. Може само да съжаляваме, че издателството, очевидно по маркетингови съображения, е спестило годината и мястото на издаването, а библиографските данни, включително и ISBN, са позиционирани на задния капак на корицата. Като цяло поредицата на детския писател и автор от Стокхолм е графично изчистена, близка е до българското дете и развива позитивни нагласи с определен визуален интерес, запознавайки малкия читател с животните в домашното стопанство, с при-

ключенията на едно умно и находчиво коте и на неговия добър стопанин.

Издателство „СОФТПРЕС“ през 2016 г. излезе с нова преводна поредица книжки за моден дизайн за любими домашни животни. Впечатляваща за детското изображение е първата книжка с интригуващото заглавие: „Моден дизайн на дрешки и аксесоари за СЛАДКИ КОТЕНЦА“⁸. В занимателната и забавна книжка с размери на формата 21x28 см, се включва създаване на 22 *очарователни плаката и картички*, с подробни указания и съвети към детето над 3-годишна възраст как да ги създаде, какви материали да подготви и как да се извърши допълнителното им украсяване с помощта и на десетките нарисувани, готови за изрязване и

оцветяване детайли – шапки, очила, часовници, ръкавици, шалчета, папийонки, вратовръзки, шапки, корони, дрешки за обличане на домашния любимец. Всъщност книгата е изпълнена с *вътрешни фронтисписи* – портретни илюстрации, само че не на авторите, на герои или други портретно поднесени лица, а на... очарователни котенца, които могат да се изрежат на указаните места и да се поставят в самостоятелни рамки, да се лепят върху хартия и картон, да се окачват като плакати на стена и върху табла. Тези своеобразни фронтисписи са огра-

дени с цветни бордюри, в които освен орнаменти детето ще открие преплетени звезди и сърца, внушаващи топлота и обич към домашните любимци. С подобен характер и с вътрешни фронтисписи е разчупена композиционно и следващата книга от поредицата: „*Моден дизайн на дрешки и аксесоари за СЛАДКИ КУЧЕНЦА*”⁹⁹.

При издателските поредици за деца и тий-нейджъри остават открити проблеми – за кегела на заглавните шрифтове и подбора на цветовете им в книгата; за мястото на изда-

телското каре (нерядко поставяно върху гърба на корицата или от вътрешната страница трета на корицата); за липсата на цена, на ISSN или ISBN, тяхното позициониране в комбинация с шрих (бар) кода. Изискването международният стандартен сериен номер ISSN да се отпечатва и в редакционно-издателското каре на детското периодично издание нерядко се пропуска. Вместо това в детските поредици, както и в списанията за деца и тийнейджъри ISBN или ISSN се монтира на задната корица, понякога негативно обърнат (пробит) във фона на илюстрация или дори рекламата, заедно с шрих кода.

Фини, рамкиращи фоновите илюстрации линии използват дизайнерите на книжните детски поредици. Негативно обърнат образ на рисуване букви и ръкописни шрифтове, цветни и бели рамкиращи линии, заглавията, “пробити” в тъмния фон на общото фолио на лява и дясна страница, са графични подходи при подаръчните издания и книгите за тийнейджъри.

Мнозина от детските книгоиздатели у нас предлагат занимателни книги с изненадващи композиционни решения. Българското издателство „Егмонт“ предлага лесен начин за изучаване в поредицата „Хайде да научим 123“, като прилага в занимателните и графично атрактивни книжки авиолепенки. В друга посока е „Барби:

Космическо приключение“ – българска версия по Марвел на фентъзи филмовата продукция, но отново със занимателна и интригуваща детето композиция: „Чети, оцвети и залепи“¹⁰.

Издателство „Златното пате“ пък предлага серия „Образователни карти“ на дизайнера Теодора Димова. Показателна е книжката „101 забавни задачи за животните“ – и тук е налице занимателен композиционен подход „Пишеш и изтриваш. И всеки път е по-забавно“. В комплекта е включен и маркер.

Занимателни и подаръчни издания предлагат издателствата „Колибри“: „Раницата на Дора“; „Фюг“: „Вълшебна чантичка за принцеси“; „Миранда“: антистрес книгата за оцветяване „Обичам цветовете“ в серията „Прелестни картини“; „ПАН“: великолепно илюстрираната „52 приказки от стари времена“ (по една за всяка седмица от годината); „ПРЕС“: „Моята модна чантичка : 50 фантастични стикера“; „Клевър Бук“: „Игри и загадки за големи деца: 50 изтриваеми карти с маркер“.

В подаръчните книги с твърда подвързия само в десет страници наред с оригиналните щамповани елементи в книги като „Сглоби динозавър“ и „Сглоби самолет“ (издателство „Хермес“) графичният подход на лицевата корица провокира интереса на малките читатели в предучилищна възраст – с находчиви цветни ри-

сунки, вплетени и позиционирани с определен наклон заглавия и интригуващ фон, внушаващ движение в пространството и времето. Пак за деца от 5+ години изданията от серията „Моят първи атлас със стикери и плакат“, на същото издателство („Атлас на света“, „Атлас на животните“, „Атлас на динозаврите“), макар и с мека подвързия, са богато илюстрирани, с находчиво вплитане на важни факти за планетата ни, континентите, страните, за животните и за динозаврите, в комбинация с карта, която да бъде довършена от самите любознателни читатели. Близка до типа подаръчни издания за деца на 2+ години е „Голяма книга за животните с таблет“, забавна миниенциклопедия с хармонично композирани рисунки и текстове с изразителен шрифт в находчива комбинация с 85 реални звука от царството на животните. Серията на издателство „Хермес“, озаглавена *Hallo Kitty* (Хелюу Кити) е предназначена за възраст 1+ години и композиционно обобщава с текст, илюстрации и релефен печат първите стъпки в живота на детето – любимото котенце Хелюу Кити предлага на най-малките как да броят, разказва за своите преживявания, запознава ги с животни и със свои навици („Моят ден“, „Животните“, Брой до пет!“, „Какво обичам“). Интересен е композиционният подход, твърдата подвързия в обем 10 с. е оформена с квадратен формат 15x15 см, позволяващ позициониране на релефни елементи. Много по-опростен и изчистен е графичният подход на „Хермес“ при детската литература, съсредоточен върху ефектна цветна корица от поредицата „Детско-юношеска класика“, със стилизирано заглавие на серията „Златно перо“ и запомняща се рисунка, каквато е например книгата на Елисавета Багряна „За вас, деца любими“⁴¹.

Занимателните и увличащи детското въображение фентъзи илюстрации на Силвия Калоянова (възпитаник на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, спец. Графика) в трилогията „Малките магьосници от О–III“ на великотърновското издателство „Слово“ печелят Националната награда „Константин Константинов“ за принос в детското книгоиздаване в категорията „Илюст-

ратор“ по време на XVIII Национален фестивал на детската книга през 2016 г. в Сливен, а по време на XIX национален фестивал на детската книга в града 9–11 май 2017 г. художествена галерия „Димитър Добрович“ отваря врати за нейна изложба илюстрации. Тук вече оригиналният графичен почерк на С. Калоянова обхваща в предложения изложбен репертоар далеч по-широка палитра от илюстрирани детски издания: „Коледна книга на българското дете“ на русенското издателство „Парнас“ от 2010 г., „Ламията с белите чорапки“ на изд. „Слово“ от 2016 г. и споменатата трилогия „Малките магьосници от О–III“. С. Калоянова илюстрира първите си детски книги за великотърновските издателства „Габеров“ и „ПАН-ВТ“, впоследствие прави илюстрации към издателствата „Слово“, „Фабер“, „Парнас“, „Колхида“, „Синтагма-ВТ“ и др. Самият каталог, съставен от Росица Петрова-Василева и издаден от Регионална библиотека „Сава Доброплодни“¹², е илюстриран от същата художничка с оригинален графичен подход, а печатът е на местното издателство „Жажда“, което отпечатва с високо полиграфическо качество и поредицата сборници от ежегодната международна кръгли маса, провеждана в рамките на фестивала. Сливенският национален фестивал на детската книга от 2016 г. предоставя възможности за наблюдения и съпоставки, отнасящи се до развитието на българската илюстрация и композицията на родната детска книга с изложбата илюстрации „Върхове“ на художника-илустратор Петър Станимиров¹³ (портрети и илюстрации към книги от колекцията „Световна класика за деца и юноши“ на издателска къща „Изток-Запад“)¹⁴; изложбата илюстрации от Борис Стоилов към книгата „Малкият принц“ от Антоан дьо Сент Екзюпери; с изложбата илюстрации на художника Костадин Костадинов (носител на националната награда „Константин Константинов“ в категория „Илюстратор“), като и трите изложби са уредени от художествената галерия „Димитър Добрович“ – Сливен. Едва ли би било пресилено, ако съпоставим тази важна част на сливенския фестивал по функцио-

налната му значимост с Панаира на детската книга в Болоня (Bologna Children's Book Fair), където наред с многобройните мероприятия се организира традиционна изложба на илюстраторите на детски издания, един престижен международен форум за най-новаторските тенденции в детската илюстрация¹⁵. Подобни европейски форуми с приоритет върху графичната комуникация, композицията и илюстрацията обогатяват творческите идеи и послания на модерната европейска детска книга и поставят оптимистичните жалони за нейното по-нататъшно развитие.

Съвременната детска книга находчиво прилага *цветовата палитра от фонове* – било за печатане върху тях с друг цвят, било заради “пробиване” – негативното обръщане на текста, създаващ илюзията за бели букви върху цветови фон (използван похват и при композицията на книгата). Разнообразни рамкиращи линии, от най-фините до дебели и комбинирани, прекъснати, бордюрно-орнаментни, следват световните дизайнерски традиции.

Агресивната визуалност, търсенето на *отчетливи визуални центрове и драматизъм* още от първа страница към вътрешните, намирането на общото между текст и визуалност, организиращите функции на заглавния комплекс, подрежда темата и насърчава детския читател да влезе в самия текст. За това допринасят и *цветните форзаци*, върху които често се печатат тематично свързани картинни илюстрации, имащи за цел още при разгръщането на книгите с твърда подвързия да грабнат детското внимание и предварително разкажат или да подсетят за вълнуващи изненади, които детето предстои да открие в самото книжно тяло. При използването на детски книги с твърда подвързия се прилага много често използваната в полиграфията и композицията на книгата *подвързия № 4*, чиято папка е облепена с предварително отпечатана и окантена хартия, лакирана или ламирнирана с подходящо фино безцветно фолио. При този вид подвързия се прилага концеве шиене; използва се и биговане,

имащо декоративна и същевременно спомагателна и предпазна функция за максимално улесняване на детския читател при многократното разгръщане на изданието.

Ефектният рисуван *инициал* (класически похват не само при детското илюстровано списание, и при композицията на детската книга) – това са някои от важните подходи в изграждането на новата визуалната комуникация. Използването на *прозорци* в отделните жанрове, разчупване на по-дълги текстове чрез *вътрешни заглавия*, прилагане на разнообразни отстъпи, създаването на своеобразни *мини-постери* с плакатно звучене, използване с мярка на т. нар. *флагов набор* (ляво равнение на неголеми текстови масиви) също са опити от европейската и световна практика. Тенденцията от някои печатни медии за използване на *безсерифни гротескни шрифтове във впечатляващи големини и степенуване на заглавията* от голямото към по-малкото, от значимото към тези с по-малка значимост, не бива да се абсолютизира от съвременните дизайнери на детски издания; напротив, налице са графични техники, разчитащи на качествено и доминантно присъствие на *фотографията, тифец-илюстрацията, отстъпите и рисуваните инициали, подзаглавията и прозорците* в отделните жанрове на книгата; продължава и разчупването на стереотипа в колонния набор, използват се различни графични техники (класически като: *литография, кавалетна графика, офорт, мецотинто, акватинта, екслибрис, но и нови форми на естетика – попарт, постмодернизъм, интерактивни публикации на книги в интернет, 3D Art детски книги*, и пр.), привнася се дори организиращата роля на ефектната реклама по задната корица на книгата. При някои издания за тийнейджъри, имащи информационно-справочен и енциклопедичен характер се използват и различни показалци. Най-често се прилага азбучният именован и предметен показалец¹⁶.

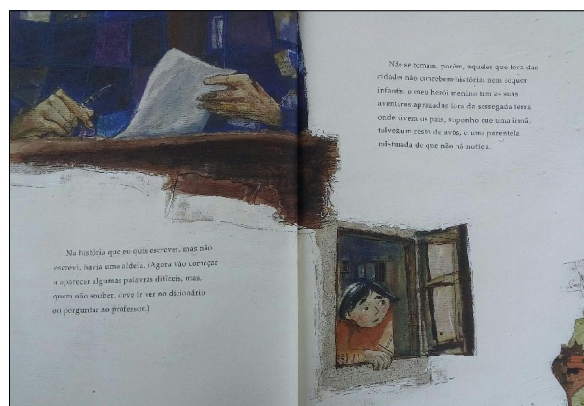
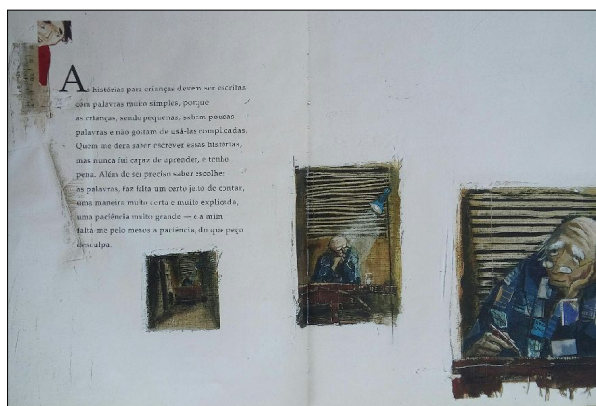
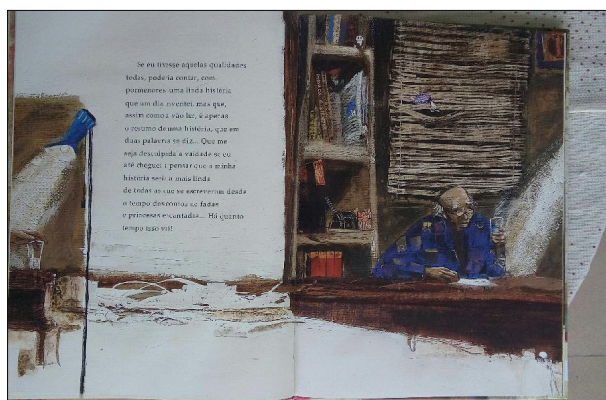
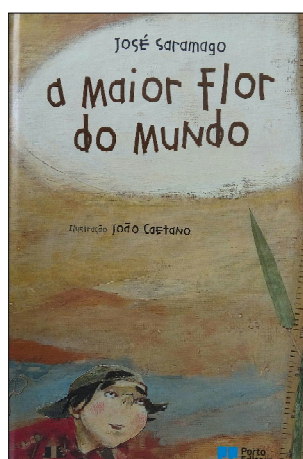
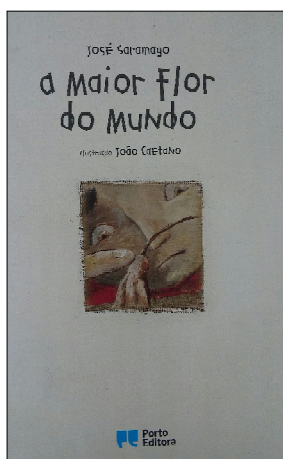
Разчита се на високото качество на двустранно-хромовите картони, хартии хром-мат и двустранен гланц, както и на други високо-

качествени материали за корицата и твърдата подвързия, но и на прецизност при експонирането с помощта на новите computer-to-plate експонатори, както и на иновациите в полиграфическа техника за реализирането на все по-качествен печат, за оригинално композиране и наслагване на безцветни UV-лакове – качества на изданията, особено важни за заинтригуване на детското внимание още от пръв поглед, важен фактор особено при първоначалните срещи с изданията за подрастващи.

3. Композиционна специфика на детските книги от португалския писател Жузе Сарамату

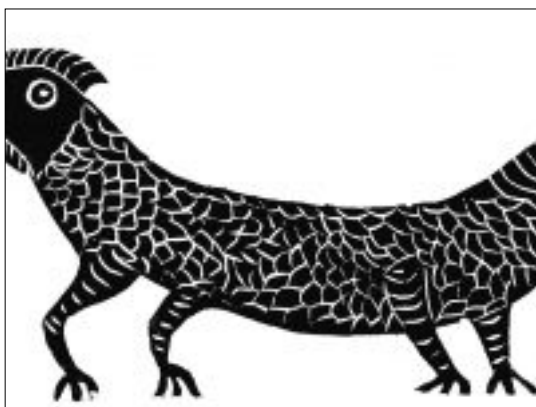
Детските издания на носителя на Нобелова награда за литература от 1998 г., португалския писател Жузе Сарамату (José Saramago, 1922–2010), чиито книги са преведени на

25 езика в света, имат щастлива съдба, тъй като по тях работят утвърдени художници илюстратори и съчетават успешна композиционна симбиоза между графичен и текстови израз в съответното издание. Към детските издания на писателя неговите наследници (*Herdeiros de José Saramago*), заедно с едноименната фондация на негово име **Fundação José Saramago** в Лисабон, развиват специален интерес. Свидетелство за това е важна издателска инициатива от септември 2014 г., когато фондацията, заедно с авторитетното португалско издателство „Порто Едитора“ прави специално илюстрирано голямо форматно издание на „Най-голямото цвете на света“ („**A Maior Flor do Mundo**“), чиято графична композиция е осъществена изцяло с илюстрации-картини на утвърдения илюстратор на порту-

галски книги Жуау Каетану (João Caetano). Книгата е подготвена по първото издание на лисабонското издателство „Caminho“ от 2001 г. Изданието с твърда подвързия на „Най-голя-

мото цвете в света”, изпълнено от „Порто Едитора” и лисабонската фондация „Жузе Сарамату”, се отличава с изящни *многоцветни форзаци* и красива картинна илюстрация

върху лицевата и задната корица, а сюжетно разгърнатите картини-илустрации в книжното тяло са композирани върху цяло фолио на разтвора (лява-дясна страница) заедно със светъл и отлично читаем шрифт на кратките авторски текстове, изпълнени в светли кегли и флагов набор (ляво равнение на набора), и с много „въздух“ (свободно от текст пространство) върху матова, в бледожълтеникави нюанси хартия, с дизайнерската функция да служи за естествен фон на графичните композиции. В общата графична композиция се използват и полчерни инициали за началото на нов абзац. Наследниците на писателя предоставят и авторски права за бразилско издание на португалски език на детската книга „Мълчанието на водата“ („*O Silêncio da Água*“) от Жузе Сарамагу, осъществено през 2011 г. от „Editora Schwarcz LTDA“ (*Companhia das Letrinhas* – São Paulo). Книгата е майсторски илюстрирана от изтъкнатия графичен художник-илустратор *Мануел Естрада* (Manuel Estrada), а отпечатана в Хонг Конг. Бразилското издание на „Мълчанието на водата“ е вписано като препоръчителна книга за пети клас на бразилските училища в каталога на „Camara Brasileira do Livro“ и в *Националния план за четене* на Бразилия. И лисабонската книга *A Maior Flor do Mundo*, и бразилското издание на *O Silêncio da Água* са големоформатни: 215x287 мм, а твърдата подвързия ги прави удобни за ползване, дълготрайни откъм библиотечно съхранение и многократно препрочитане, а спецификата на формата и

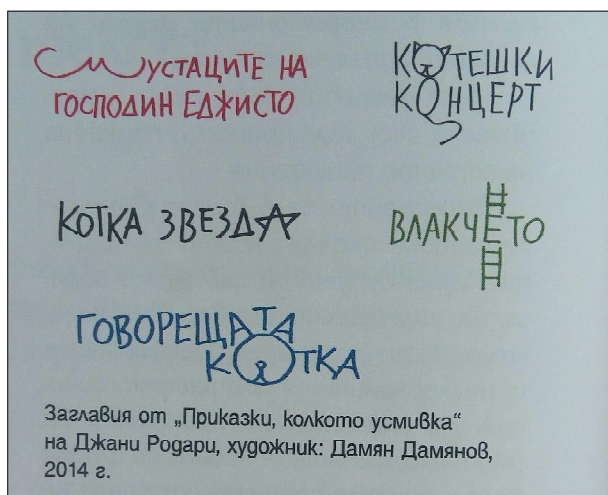
полиграфическите особености дава възможност за отлично илюстриране на форзаци, корици и книжно тяло, инициали, текстови конструкции, от което са се възползвали проектантите и на двете детски книги на световния португалски писател. Подборът на удачен формат, който изразява естетическата връзка между автор и художник-илустратор, успява да формира успеха на двете книги на Жузе Сарамагу, които продължават да радват децата по света дори и след неговата смърт.

През 2016 г. в Бразилия издателската компания *Letrinhas* в лицето на детското издателство *Companhia das Letra* издава още една отлично илюстрирана книга-приказка на писателя: „Гущерът“ („*O lagarto*“), публикувана в белетристичния сборник на Ж. Сарамагу „Багажът на пътешественика“ (1973)¹⁷. Същата книга публикува през септември 2016 г. и издателство „Порто Едитора“ с илюстрациите на *J. Borges* (Ж. Борхес), които са оригинални гравюри върху дърво. Изданието предстои да бъде публикувано на още много езици по света¹⁸.

4. Модерни графични решения и иновации в композиционната специфика на детската книга

В съвременното изкуство на книгата изследователи търсят и нейните типографски метаморфози, особено при графичното трансформиране на буквите в своеобразни изображения. Удачен пример ни дава художникът Дамян Дамянов, илюстрирал преведените у нас през 2014 г. „Приказки, колкото усмивка“ на Джани

Родари, където отделни букви в заглавията са нарисувани като находчиви и закачливи изображения на котки, напр. в „Мустаците на господин Еджисто“, „Котешки концерт“, „Котка звезда“, „Говорещата котка“¹⁹. С други думи: детската книга нерядко налага и изненадващи шрифтови решения, които често са предизвикателство както към самите графични проектанти, така и спрямо детската аудитория, търсеща удивителното, фантастичното, интригуващото в своя свят на въображаеми приказни герои.

В надпреварата за вниманието на детската аудитория у нас се търсят и иновативните възможности на дигиталния печат. Произвеждането на единични екземпляри, отправени персонално в изработката си към дете, чиито родители са заявили поръчка с вписването на името му в заглавието и наратива на книжка, с персонализиран спрямо съответното дете сюжет, е една от иновациите на електронния маркетинг при съчетание с възможностите на съвременните цифрови технологии за отпечатване на детски издания²⁰. Българският сайт **BOOK4U.bg** предлага именно такива книги в разнообразни формати и персонализиране името на детето, явяващо се в книжката с обем до 22 страници (вкл. и кориците) като основен герой, при това с избор как да бъде моделирано – с избор на подходящ цвят, прическа, облекло, особености на лицето²¹. С други думи – на

родителя се дава възможност сам да се включи в композирането на персонализираната книга за своето дете, при това с няколко възможности: като „вечна книжка (изработена от специален устойчив материал), книжка за оцветяване и книжка за въщи“, а изработката приключва само за седмица²².

Идеята е похвална, макар че все още не е чула думата на големите български издатели по темата. Все пак ще припомня, че в американското книгоиздаване за деца още преди няколко години компанията „Plum Print“ (Плъм Принт) започва да предлага решения за *фото книги* в няколко формата, произвеждани по поръчка на родителите, които пък изпращат в специално подготвена от издателството кутия рисунки, училищни творби, керамични фигури, произведени от техните деца. Само след седмица изпраща на родителя – поръчител файл – коректура на вече подготвената книга. Поръчващият може да направи свое редактиране, след което изпраща обратно файла в компанията и след още седмица книгата се доставя на домашния му адрес. Така „Plum Print“ е реализирала графични проекти за над 2700 книги – единични и неповторими екземпляри по поръчка, за радост и насърчение на детската креативност и вдъхновение, насочени към художествени проекти от страна на малките творци на детската книжовна графичност, при това с активното участие и на техните родители.

Модерната графична визия на детската книга търси и още съвременни решения за привличане вниманието на детето – това са книгите с 3D (триизмерни изображения), при активната намеса на мултимедия, на нови продукти на визуалната комуникация, вкарващи анимация, сюжетен комикс-наратив, филми, музика, дори мюзикъл в общата композиционна структура на детското издание.

Композиционното разнообразие на съвременната детска книга се популяризира и продуцира с помощта на един нов жанр – буктрейлърите, обхващащ графични изображения (миксови, книжна илюстрация, фотография,

фотоколажи) в находчиви комбинации с музикален фон и текст, който би могъл освен статично, да се развият като анимирани сюжети или сцени с актьорско участие²³. Провокацията спрямо масовата детска аудитория, подобно на филмовите трейлъри, има определен ефект, който се създава от особена категория графични професионалисти – трейлърмейкърите, на границата между книжните дизайнери, художник-илюстратори, създателите на комикси и анимирани филмови продукции.

С други думи, графичността и визуализацията не свършват с подготовката и отпечатването на книжното тяло, а продължава да шества във виртуалното пространство с един нов, обагрен в светлини, музика, видеокартини и разнообразие от визуална комуникативност живот. Композиционната полифункционалност на детската книга и занапред ще е в обектива на книговедските изследвания. Открояването на взаимовръзки между графичната книжна комуникация и ефективността на четенето при децата и тийнейджърите, вярвам, ще продължи и занапред с общите усилия на художници илюстратори, създатели на оригинални и естетически мотивирани шрифтове, на ефектни композиции, допринасящи за развитието на съвременното детско книгоиздаване у нас. А както се вижда от казаното по-горе, в процесите се включват и радетелите на дигиталния печат и макар персонализираното публикуване все още е в началото си, има основание да се смята, че и то ще намери своята благоприятна ниша на обещаващия пазар на детската книга у нас и по света.

БЕЛЕЖКИ

¹ MERIBÉRICA/LIBER, Editores, Lda= Av. Duque d'Ávila, 26–3. – Lisboa, Portugal.

² *Ádivinha...Adivinhando: A Vida Quotidiana.* – Lisboa: MERIBÉRICA/LIBER, 2000. – 32 p. : ill.

Ádivinha (pt) = загадка; гатанка. *Adivinhando* (pt) = отгатване; познаване. *A Vida Quotidiana*(pt) = ежедневието.

³ **Mark Busk-Cawley.** I'm a celebrity... : Get Me Out of Here. – London: Transworld Publishers, 2014.

⁴ **New Marvel Studios** intro Logo HD–2013. // <http://www.pres.bg/pfrtfolio/marvel> [публикувано 19.09.2014].

⁵ **Мурел, Дебора.** *Воините: Хоплители. Гладии-тори. Самураи. Рицари.* / Прев. Жечка Ангелова Караславова. – София: Фют, 2013. – 120 с. : с ил. В издателското каре е посочено, че книгата е отпечатана в Китай. Пак в карето са посочени извлечените от световни архивни и музейни колекции материали и илюстративен материал. Посочено е и оригиналното издание: както и творческия екип начело с илюстратора Питър Денис и офмителя, извършил подбора на снимките: Андрю Макговърн..

⁶ Виж напр. посочената илюстрация от книгата на Свен Нордквист „Как Финдъс се загуби, когато беше малък“ на издателство „Фют“, без посочена година на издаване, ISBN 978–954–625–571–6

⁷ Виж напр.: **Нордквист, Свен.** Как Финдъс оправи неразбориите в градината. / Прев. Екатерина Латева. – София: Фют. Без посочена година на издаване. ISBN 978-954-625-597-6

⁸ **Моден** дизайн на дрешки и аксесоари за СЛАДКИ КОТЕНЦА: Създай 22 очарователни плаката и картички. – София: СОФТПРЕС, 2016. – 28 с. : с ил. *В копирайта на носителя на изключителните лицензни права от страна на чуждестранното издателство е посочено:* © 2016 Tide Mill Media, Licensed exclusively to Top That Publishing Ltd.

⁹ **Моден** дизайн на дрешки и аксесоари за СЛАДКИ КУЧЕНЦА. – Създай 22 очарователни плаката и картички. – София: СОФТПРЕС, 2016. – 28 с. : с ил.

¹⁰ *Космическо приключение* на изд. „Фют“ е отпечатана в Полша през 2016 г.

¹¹ **Багряна, Елисавета.** За вас, деца любими. – Пловдив: Хермес, 2016. – 112 с.

¹² **Силвия Калоянова:** Изложба илюстрации 9–15 май 2017 г.: Каталог / Състав. Росица Петрова-Василева. Сливен: РБ „Сава Доброплодни; ИК Жажда, 2017. – 16 с.

¹³ Петър Станимиров е носител на Националната награда „Константин Константинов“ в категорията „Илюстратор“ за 2012 г. и на X международен салон на комикса в Белград през с.г. Илюстрира „Приказки от цял свят“, бълг. екви-

валент на едноименното издание на „Рийдърс Дайджест“. Има много международни отличия.

¹⁴ **Върхове:** Изложба илюстрации на Петър Станимиров, Сливен 9–20 май 2016 г. : Каталог. / Състав. Росица Петрова-Василева. – 20 с.

¹⁵ **Bologna Children's Book Fair**, със седалище на масовите мероприятия и форуми в италианския град: Piazza Costituzione, 6.

¹⁶ Виж напр. : **Murrel**, Debora. A Hero's Guide to Warriors. / Illustrator Peter Denis / Designer and Picture Researcher Andrew McGovern* Editor Eve Marleau. – QED Publishing, 2010. – 120 p.

¹⁷ <https://www.josesaramago.org/lagarto-ja-publicado-no-brasil> (07.12.2016).

¹⁸ <https://www.josesaramago.org/lagarto-jose-saramago-ilustrasoes-j-borges-na-porto-editora> (15.09.2016).

¹⁹ **Родари**, Дж. Приказки, колкото усмивки. / Худ. Д. Дамянов. – София, 2014. По този въпрос виж още в: **Дамянов**, Д. Формални и смислови връзки между текстове и образ в изкуството на книгата. // *П о л и г р а ф и я*, 2015, № 4, с. 34.

²⁰ **Тодорова**, Деси. book4u.bg – персонализирани детски книжки. // <http://www.book4u.bg> (15.05.2017); също и в: <http://thedigitalprint.info/author/> Според авторката: „Книжките се произвеждат благодарение на Бунт Адвъртайзинг, а печатът е дигитален – с печатно оборудване на Konica Minolta“ (Пак там).

²¹ **Георгиев**, Лъчезар. Издаването фентъзи детски книги – изпитания и предизвикателства, виртуозни импровизации и модерни послания. // В: Съвременната фентъзи литература за деца – между традицията и модерността: Сб. с доклади. / Състав. Росица Петрова-Василева. – Сливен: XVII национален фестивал на детската книга; ИК Жажда, 2015, с. 97.

²² **Тодорова**, Деси. Цит. съч.: book4u.bg – персонализирани детски книжки. // <http://www.book4u.bg> (15.05.2017); също и в: <http://thedigitalprint.info/author/> (15.05.2017).

²³ По въпроса за буктрейлърите виж повече в: **Иванова**, Десислава. Другата визия на книгата – буктрейлърът. // В: **Иванова**, Десислава. Масовите комуникации в информационното общество. – В. Търново: Фабер, 2012.

BIBLIOGRAPHY

Àdivinha... Adivinhando: A Vida Quotidiana. – Lisboa: MERIBÉRICA/LIBER, 2000. – 32 p. : ill.

Books, children and teenagers: reading between reason and emotions: Collection of reports of the round table Sliven, 9-11 May 2017. – Sliven: XIX National children's book festival; „Sava Dobroplodni“ Regional Library, 2017. – 220 p.

Marvel. Neveroiatnia Spider Man sreshtu Gushtera [=Невероятния Спайдърмен срещу Гуштера]. – Sofia: Press, 2013. – 24 p. : ill. [*На лицевата страна на корицата: Marvel. Spider-man срещу Гуштера*]. Published by Marvel comic book series Spider-Man. *Àdaptacia: Klarissa S. Wong. Ilustracii: Todd Nauck è Hi-Fi Design.*

Murrel, Debora. A Hero's Guide to Warriors. / Illustrator Peter Denis / Designer and Picture Researcher Andrew McGovern / Editor Eve Marleau. – London: QED Publishing, 2010. – 120 p.

Eccleshare, Julia. Egmont Buys Reed Children's Books. // *P u b l i s h e r s Weekly*, 1998, May 11, p. 15.

Feather, John. A history of British Publishing. Second Edition. – London and New York: Routledge. Taylor&Francis Group, 2006. – 270 p.

Modern fantasy literature for children – between tradition and new trends: Collection of reports of the round table Sliven: 11–13 May 2015. – Sliven: XVII National children's book festival; Publishing House „Zhazhda“, 2015. – 238 p.

Holman, Tom. Egmont Bounces Back with Record Profit. // *Bookseller*, April 5, 2002, p. 7–8.

Petersen, Jes Dorph, Soren Kaster. Egmont 1878–2003. – Copenhagen: Aschehoug Dansk Forlag A/S, 2003.

Saramago, José. A Maior Flor do Mundo. / Ilustração João Caetano. – Lisboa: Porto Editora, 2014. – 32 p.: ill.

Saramago, José. O Silêncio da Água. / Ilustração Manuel Estrada. – Sao Paulo: Editora Schwarcz LTDA, *Companhia das Letrinhas*, 2011.

Saramago, José. O lagarto. – São Paulo: Letrinhas : Companhia das *Letrinhas [Brasil]*, 2016.

